

Asia: VN/16835/2024

Lausuntopyyntö etukäteismaksusta tuomioistuimissa

Lausunnonantajan lausunto

Miten katsotte etukäteismaksun vaikuttavan asianosaisen harkintaan asiansa saattamisesta tuomioistuimen ratkaistavaksi?

Invalidiliitto katsoo etukäteismaksun perimisen vaikuttavan heikentävästi entisestään vammaisen henkilön oikeusasemaan, mikäli hän on aikeissa nostaa siviilikanteen syrjinnästä vastaajaa kohtaan yleisessä tuomioistuimessa. Erialaisten tutkimusten mukaan vammaiset ihmiset ovat suurelta osin työelämän ulkopuolella eikä heillä ole samankaltaista taloudellista puskuria siviilioikeudenkäyntien varalle kuin taloudellisesti vakaammassa tilanteessa olevilla ihmisillä. Vammaiselle henkilölle siviilikanne syrjintäjutussa olisi riski, koska pelkästään oikeudenkäyntikulut syrjintäjutussa voivat nousta huomattavan korkeiksi, sillä siviilijutun häviöjä maksaa omat ja vastapuolen oikeudenkäyntikulut. Lisäksi siviiliperusteella syrjinnästä tuomittujen hyvitystenkin määrä on yleisissä tuomioistuimissa ollut varsin vähäinen vrt. esim. KKO: 2025:85 (välillinen syrjintä vamman perusteella, esteetön sisäänkäynti pyörätuolinkäyttäjälle, 2.000 euroa).

Onko teillä muuta lausuttavaa?

Suomen perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Edelleen perustuslain 21 §:n (Oikeusturva) 1 momentin nojalla ”jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.”

Invalidiliiton näkemyksen mukaan ennakkomaksun periminen oikeudenkäynnin aloittamisen edellytyksenä heikentäisi perustuslaissakin turvattua kansalaisen oikeutta saattaa asiansa käsitellyksi asianmukaisesti oikeusistuimessa. Tämä eriarvoistaisi entisestään kansalaisten yhdenvertaisia oikeuksia oikeuden saatavuudelle ja lisäisi polarisaatiokehitystä, mikä voisi johtaa oikeusvaltion rapautumiseen. Lainsäädännön keinoin ei voida ennakkoon puuttua siihen, mikä on siviilijutun lopputulos, vaan riippumaton tuomioistuin arvioi esitettyjä todisteita ja muuta näyttöä, onko kanne hyväksyttävissä tuomioistuimessa.

Invalidiliitto muistuttaa, että oikeuden saatavuutta on jo rajoitettu aiemmilla lakimuutoksilla mm. kaikki hallintoasiat korkeimpaan hallinto-oikeuteen edellyttävät erillisen valitusluvan hakemista ja sen hyväksymistä esim. haettaessa muutosta vammaispalvelulain subjektiivisista oikeuksista. Yleisen tuomioistuimen puolella edellytetään suurimmassa osassa rikos- ja riita-asioita jatkokäsittelylupaa hovioikeudelta. Käytännössä oikeudenkäynnin intressipunninnan voi myös suorittaa ennakolta laajoissa riita-asioissa esim. vaatimalla vakuustakavarikkoa.

Esiselvityksen johtopäätöksenä on katsottu, että etukäteismaksuun siirtyminen vahvistaisi oikeudenhoidollisia edellytyksiä ja toisi merkittäviä taloudellisia säästöjä. Invalidiliitto on havainnut neuvonnastaan ja jäsenistöltään tulleiden viestien perusteella sen, että yhä harvempi vammaisen henkilö on saanut valitusluvan korkeimmasta hallinto-oikeudesta vammaispalvelulain subjektiivisia oikeuksia koskevista päätöksistä. Vammaisten ihmisten perusoikeusherkkien ja perustuslain 19.1 §:n välttämätöntä huolenpitoa koskevien vammaispalvelupäätösten oikeudenhoito on pikemminkin heikentynyt valitusluvan astuttua voimaan korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Tämä lisää inhimillisiä mutta myös sote -kustannuksia pitkällä aikavälillä.

YK:n vammaisyleissopimus ratifioitiin 10.6.2016 ja on osa lainsäädäntöä ja Suomen oikeusjärjestelmää. Yleissopimuksen 13 artiklan (Oikeussuojan saavutettavuus) mukaan mm. ”sopimuspuolet varmistavat vammaisille henkilöille oikeussuojan tehokkaan saavutettavuuden yhdenvertaisesti muiden kanssa, muun muassa järjestämällä menettelyllisiä ja ikään perustuvia mukautuksia, helpottaakseen heidän tehokasta suoraa ja välillistä osallistumistaan, myös todistajina, kaikkiin oikeudellisiin menettelyihin, tutkintavaihe ja muut valmisteluvaiheet mukaan lukien.” Invalidiliitto katsoo, että esiselvityksen mukainen etukäteismaksu tuomioistuimessa ei luo vammaiselle mahdollisuutta saada tehokasta oikeussuojaa eikä varmista tehokasta osallistumista oikeusprosessiin, joten sen jatkovalmistelusta lainsäädännöksi tulee luopua.

Helsingissä 19. päivänä toukokuuta 2026

Invalidiliitto ry

Janne Juvakka	Laura Andersson
toimitusjohtaja	johtaja

Gustafsson Henrik
Invalidiliitto ry - Yhteiskunnallinen toimintalinja